

BERTÓK T. LÁSZLÓ

NAGYMAMÁK CÉLLÖVÖLDÉJE

(DUPKA GYÖRGY A SZOVJETIZÁLÁS hét csapásáról, a becsali munkáról és egy szétrajzó országról)*

Névjegy. Dupka György kárpátaljai magyar író, újságíró, szerkesztő kisebbségi és kultúrpolitikus, történész, lágerkutató. A Magyar Értelmisségek Kárpátaljai Közösségének elnöke, a Kárpátaljai Magyar Művelődési Intézet egyik alapítója és jelenlegi igazgatója, a Szolyvai Emlékpark Bizottság titkára, 1952-ben született Tiszabökényben. Első diplomáját az Ungvári Állami Egyetem magyar szakán szerezte 1979-ben. 2006-2008 között az ELTE Pedagógiai és Pszichológiai Karán tanult, majd 2014-ben a Pázmány Péter Katolikus Egyetemen doktorált. PhD-értekezésében a kollektív bűnösség elvének a kárpátaljai magyarokkal és németekkel szembeni alkalmazását tárja fel.

– *Nemrégiben jelent meg legújabb könyve, A kárpátaljai magyarság, németiség elhallgatott tragédiája, 1944-1946 címmel. Mire utal az, hogy „elhallgatott”?*

– Alapvetően a szovjet időkre utal, amikor a magyarokkal és svábokkal szembeni módszeres kommunista népiirtásnak már az említéséért is veszélybe lehetett kerülni Kárpátalján, de az elhallgatás bizonyos értelemben még ma is megvan. Egyrészt a volt szovjet archívumok Oroszországban mindmáig csak korlátozottan kutathatók a számunkra, másrészt az ukrán történelmi narratívákba sem feltétlenül illeszkednek a magyarsággal, ruszinsággal kapcsolatos történelmi tények.

– *Könyvének visszatérő motívuma a hét csapás.*

– Én hét epizódra tagolom a kommunista rezsim által a kárpátaljai magyarságra és németiségre mért csapásokat. Azért csak hétre, mert a cseh-szlovák állam bűneit, amelyeket 1920-39 között követett el az őshonos magyarság ellen, nem számolom ide, mert akkoriban még csak jogfosztásról volt szó, közvetlen mérszárlásról nem. Amikor Sztálin szemet vetett Kárpátaljára 1944-ben, *Edvard Beneš* – aki nem melleleg a szovjeteknek kémkedett a háború alatt Londonban – úgy taktikázott, hogy felajánlotta

* Az interjút a Magyar Nemzet 2021. februári számából vettük át.

Kárpátalját *Sztálinnak*, cserébe azt kérve, hogy a győztes hatalmak állítsák vissza Csehszlovákiát. Együttal szorgalmazta a magyarok és németek kollektív bűnössé nyilvánítását és kitelepítését Csehszlovákiából, sőt a felvidéki magyar közéleti szereplők Szibériába hurcolását.

– *Mi az alapja a történelmi hivatkozásnak, amely szerint Kárpátalját az Ukrán SZSZK-hoz tudta csatolni Sztálin? Kárpátalja azelőtt sosem tartozott a Kijevi Nagyfejedelemséghez.*

– Kárpátalja erőszakos szovjetizálásának forgatókönyvét a Kreml vezetőinek támogatásával – a Kárpátaljáról a Szovjetunióba emigrált – *Iván Turjanica*, NKVD-ügynök, kárpátaljai kommunista vezér agyalta ki, és a szovjet fegyverek árnyékában valósította meg. Az volt a szovjet propaganda „meséje”, hogy Kárpátalja ősi ukrán föld, ahol a magyar honfoglalás előtt szlávok – az ő értelmezésében ukránok – éltek. Az etnikai érvet az a középkorban ide települt ruszinság jelentette, akikre ráfogták, hogy ukránok.

– *A ruszinok mit szóltak ehhez?*

– Nem kérdezték, kérdezik meg őket. A ruszinokat máig – a független Ukrajna jobboldali történészei, politikusai is – elmagyarosodott ukránoknak tartják, miközben minket, magyarokat sem fogadnak el őshonos kisebbségként.

– *Ez 1944-ben még jól is jött a ruszinoknak, mert így legalább nem süttötték rájuk a kollektív bűnösség bélyegét, mint ránk. Mi volt a hét csapás?*

– Az első csapásnak én azt nevezem, amikor 1944-ben Dálnoki Miklós Béla átállásakor a 4. Ukrán Front egységei Kárpátalján mintegy 19 854 magyar, ruszin és német katonát, illetve zsidó munkaszolgálatost ejtettek foglyul, ahelyett, hogy beszervezték volna őket a debreceni ideiglenes kormány mögött megalakuló új magyar hadseregbe, szibériai hadifogolytáborokba deportálták őket. A második csapás a 4. Ukrán Front katonai tanácsa által, 1944. november 12-én elfogadott kollektív büntetésnek minősülő 0036. számú rendelet volt, amit mi Kárpátalján „háromnapos munkaként”, illetve „becsali munkaként” emlegetünk, Magyarországon pedig „málenkij robotként” vonult be a köztudatba. A GULÁG-GUPVI táborokba 1944. november 18-tól elhurcolt mintegy harmincezer 18-50 éves férfi közül minden harmadik odalett. Egy hónappal később ezt fejlesztették tovább az Állami Honvédelmi Bizottság 7161. számú rendeletével jóvátételi mobilizálással, amely ettől kezdve a nőkre is vonatkozott. Közel 200 sváb-magyar lánnyal és anyával végeztettek rabszolgamunkát a Donyec-medencei bányavidéken. Ezt tartom a harmadik csapásnak. A lágerkörülmények sem különböztek

a náci koncentrációs táborokétól, ezt megtapasztalták azok a túlélő zsidók is, akik a német haláltáborokból hazatérve visszakövetelték a vagyonukat. Olyan indokokkal ítélték őket 10-25 év kényszermunkára, hogy aki túlélte a náci koncentrációs tábor, az bizonyára ügynök volt, következőképp hazaáruló. A Szolymai Emlékpark mintegy száz gránittábláján eddig 11 723 ezer magyar és német áldozat mellett 738 zsidó ember neve is fel van tüntetve, akik a keresztényekkel együtt haltak meg a szovjet lágerekben. Mint kutató meggyőződéssel húzok egyenlőséget a náci és szovjet népirtás, a nemzeti szocialista és a nemzetközi szocialista rendszer közé.

– *A negyedik csapás?*

– A negyedik a rögtönítélő katonai törvényszékek, az ungvári hírhedt Rendkívüli Bíróság felállítását volt 1944 december második felében, amit az NKVD kezdeményezett. Ennek célja az értelmiség megtizedelése volt etnikai hovatartozástól függetlenül. Ekkor fosztották meg a történelmi egyházakat vezető papjaiktól, akik túlnyomórészt szintén lágerbe kerültek, már akit nem gyilkoltak meg, mint *Boldog Romzsa Tódor* görögkatolikus püspököt. A legnagyobb koncepció per *Bródy András* ruszin miniszterelnök és magyar képviselő társai nevéhez fűződik. Bírósági döntés következtében három honatyát kivégeztek, a többiek Gulág-rabságra ítélték, akiknek a sorsuk maig ismeretlen. Ehhez kapcsolható az ötödik csapás, a „szovjetellenes elemek” letartóztatási hulláma, amely azok ellen irányult, akik bármiféle politikai, közéleti tevékenységet folytattak korábban. Az NKVD 1945 január-február során Kárpátalján és a vele határos mai szlovákiai, magyarországi, romániai és lengyelországi területeken összesen 215 540 főt tartóztatott le koholt politikai vádakkal. Köztük 3 ezer kárpátaljai tisztviselő egy részének a Donyeck-medencei Jenakijevo büntetőlágerben veszett nyoma. A hatodik csapás a megbélyegzett német és magyar családok deportálása volt Szibériába és Kazahsztánba két, 1946-os belügyminisztériumi rendelet alapján. Nagyjából háromezer magyart és németet száműztek családotól embertelen körülmények közé. A túlélőket csak 1972-ben engedték vissza Kárpátaljára. Végül a hetedik csapásnak az NKVD-KGB politikai represszióját nevezem, amely 1970-ig tartott. Például az 1927-1932 között született katonaköteles fiúkat nem sorozták be – bizalmatlansági okok miatt – sorkatonának, hanem őket is a Donyec-medencei bányavidéken dolgoztatták. A gondolatrendőrség részéről bárki perbe fogható volt tetszőleges indokkal. Ezekben az években több ezer kárpátaljait ítélték 5-25 év börtönre, gulágra, akiknek a további sorsuk nem ismert.

– *Miközben sokan azt vizionálják, a kárpátaljai magyarok előbb-utóbb beolvadnak a szláv tengerbe, ön mégis pozitívan nyilatkozik a kárpátaljai magyarság jövőjéről. Mire alapozza derűlátását?*

– Egyfelől a páratlan regenerálódási és reprodukciós képességünkre, másfelől arra, hogy más etnikumokhoz képest csekély bennünk a beolvadási hajlam. Az 1910-es népszámlálás még 262 555 főt rögzített. Azonban Trianon következtében az 1921-es első csehszlovák népszámlálás idejére 102 ezerre apadt a magyarság száma. Aztán 1921-1941 között – főleg a Magyarországhoz visszatérés hatására – 143 ezerrel gyarapodott vidékünk magyarsága. Ezek után jött a hét csapás, a vörös pokol. 1919-1959 között 110 728 fővel lett kevesebb a kárpátaljai magyarság, ebben benne vannak az 1944-1953 között több hullámban végbement kivándorlás számai is. Nem tudom, hogy a természet törvénye vagy isteni sugallat, de tény, hogy 1989-re aztán ismét feltornáztuk magunkat jóval 155 ezer fölé.

– *Csakhogya a rendszerváltás után ismét megindult a nagy kiáramlás, áttelepülés Magyarországra.*

– Kétségtelen, hogy a 2001-es népszámlálás 151 500 főben jelölte meg a magyarok számát, és az eltelt harminc év mérlegében több mint 25-30 ezer mínuszban vagyunk. A magyarok fogyása különösen 2014-től erősödött fel, a kijevei majdan-forradalom, a kialakult orosz-ukrán konfliktus beárnyékolta a kárpátaljai magyarság jövőképét is, azóta pedig ki a sorozás elől, ki gazdasági okból, ki félelemből hagyja el szülőföldjét. Jelenleg ez az ország nem tudja eltartani a saját népét. 1989-ben 52 millió volt Ukrajna lakossága, ma 35 millió. Az egész ország szétrajzott a világba. Sokan a megkeresett pénzt hazaküldik, csak így tudják eltartani a szülőföldön maradt családjukat.

– *Ahogya a magyarok is kijárnak dolgozni.*

– Igen, de legtöbben Magyarországra! Ezt kellene még jobban támogatni. Felmérés igazolja, hogy a többség úgy gondolja, ha például 180 ezret megkeresne Magyarországra ingázva, akkor soha nem hagyná el a szülőföldjét. Az anyaország által finanszírozott „Egán Ede” Kárpátaljai Gazdaságfejlesztési Központ programja is nagyon jó, de csak 3-400 vállalkozó családot érint. Ha a gazdasági elvándorlást szeretnék megfékezni, akkor az lenne nagy előrelépés, ha Szabolcsba, a határ közelébe települne minél több munkahely, hogy ne Németországba, hanem a határ túloldalára járhasson át dolgozni a beregvidéki magyar. Ez Kelet-Magyarországnak is hasznára válna.

– *A határok átjárhatóságának azonban nem kedvez a jelenlegi feszült ukrán-magyar viszony.*

– Jól tudom, hogy milyen az ukrán belpolitikai klíma, de az adok-kapok nem vezet jóra. A hátunkon csattan. Jó irányba haladt az életünk 2014-ig, de azóta az ukránok fokozatosan szűkítik az életterünket, mostanra pedig a névtelenségbe burkolózott radikálisok csúcsra járatták a vegzálást, önvédelemre kényszerítve minket. Ezt a meccset le kell játszsanunk, de a közeli cél az kell legyen, hogy jöjjön létre egy államközi ukrán-magyar kiegyezés. Ezt követően pedig segíteni kellene Ukrajnát beléptetni az EU-ba. Ha légiesülnének a határok, akkor nem volna több görcs bennünk, nem kellene senkinek át- vagy elköltöznie, az iskola és a templom is magyar étellel telne meg. Nem lenne az a szomorú látvány az elnéptelenedő magyar falvakban búcsú idején, hogy csak nagymamák és gyerekek vannak a céllövölde meg a körhinta körül, mert mindenki más valahol messze, külföldön dolgozik.